

# Fältpedagogik: Natur- och kulturlandskapet som kunskapskälla

Anders Szczepanski

**Linköping University Post Print**



N.B.: When citing this work, cite the original article.

Original Publication:

Anders Szczepanski, Fältpedagogik: Natur- och kulturlandskapet som kunskapskälla, *Kronos : historia i skola och samhälle*, 1989, Nr. 1, s. 57-60.

Utgivare: Institutionen för lärarutbildning, Avdelningen för historia, Linköpings universitet  
Tidskriften kom ut med sista numret 1990.

Postprint available at: Linköping University Electronic Press

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-126889>

Anders Szczepanski

## FÄLTPEDAGOGIK

### Natur- och kulturlandskapet som kunskapskälla

Exkursionsformen som pedagogisk metod inom natur och kulturvetenskapliga ämnesområden är ju inte helt okänd i vårt utbildningssystem.

Kampen mellan dess företrädare - naturalister och experimenterare - på 1920- och 1930-talen avlöpte till de sistnämndas fördel. Detta kom att sätta djupa spår i synen på exkursioner och fältstudier. Dessa kom att marginaliseras, vilket har haft och fortfarande har stor inverkan på dagens skola och lärarutbildning.

Den ideologi som karakteriserar naturalisterna har förts vidare av icke institutionaliserade rörelser som fältbiologerna, hembygdsrörelsen och friluftsförbundet.(1)

En portalfigur inom den naturalistiska rörelsen var Sten Selander (doc i växtgeografi och medlem i Svenska Akademin), "den naturvetenskapliga humanisten" och författare till "Det levande landskapet i Sverige". Han polemiserade starkt under 1930-talet mot förmedlingen av hembygdens natur och kulturhistoriska värden i form av abstrakta landskapsbilder utan direkt kontakt och konfrontation med natur och kulturfenomen i miljön! Den "museala" natur- och kultursynen erbjöd inte någon grogrund för lokalhistorisk förankring, ekologiskt synsätt och studier i fält.

#### "Tillbaka till naturen"

Den postindustriella teknikulturens främlingskap för historisk och ekologisk förankring och en stor mängd refererad kunskap ökar behovet av fältstudier och "det sprängda klassrummets pedagogik" i dagens och framtidens skola. En pedagogik där framställd natur och kultur i form av bilder, planscher, video mm blir ett komplement och inte en ersättning för fältstudier.

Skola och lärarutbildning måste i kommande kompletteringsfortbildning och i den nya lärarutbildningen ge ökad tyngd åt fältpedagogiken, ett centralt redskap att i hembygden väcka till liv "slumrande" natur och kulturlandskapsvärden. Detta är en av grundförutsättningarna för ett globalt engagemang och förståelse för sambandet MÄNNISKA - NATUR - SAMHÄLLE.

Genom "symbiosen" av natur- och kulturvetenskap kan vi i fältstudier och teoretiska moment lyfta fram "naturkulturen" i beskrivningar av fenomen och principer av betydelse för tolkning av landskapet (det urbana och rurala) i ett historiskt perspektiv.

Fältpedagogik i praktiken ("läromedlet" fältstudier) öppnar möjligheten att förena hemkänsla (a sense of place) genom lokalhistorisk förankring, och ekologi i ett fenomenologiskt arbetssätt. I detta förenas både undervisningens breddaspekt, ämnesområdesintegration och studieövergångar.

### Att fördjupa kunskapen

Studier av undervisningsprocessen i syfte att främja en processinriktad djupförståelse av natur och kulturvetenskapliga fenomen har både hög samhällsrelevans och inomvetenskaplig betydelse i ett samhälle där främlingskapet till vårt natur- och kulturhistoriska arv hela tiden ökar.

Skola och lärarutbildning har därför en viktig uppgift att stödja en långsiktig kunskapsuppyggnad och utveckling av forskning kring metoder och modeller i anslutning till natur och kulturmiljötolkning, "heritage interpretation"! Arbetsformer kan i anslutning till detta utgöras av en kombination av teoretiska beskrivningar och fältstudier där olika strategier (metoder) och tekniker för information och undervisning prövas och utvärderas. Den fackdidaktiska forskningens instrument för kvalitativ analys av utbildningseffekter för djup ytförståelse, inlärningsstrategier mm kan här få en tillämpning.(2)

Denna typ av studier av utbildningseffekter har vid översiktlig analys (3) visat sig ge en i stora delar annorlunda och delvis också nedslående bild av utbildningens effekter på de studerandes förståelse än de konventionella kunskapsmätningarna normalt ger upphov till (4 Erfarenhets- och upplevelsebaserad inlärnin g i autentiska miljöer kan vara ett sätt att angripa sådana brister hos formell utbildning.

Den tradition som råder inom utbildningssystemet när det gäller undervisning inom kultur- och naturmiljöområdet måste betecknas som alltför "boklig" och föga upplevelseorienterad. Den fysiska miljön med dess rika pedagogiska möjligheter utnyttjas följaktligen i alltför ringa utsträckning som inlärningsmiljö, vilket framkommit i flera undersökningar.

Fältpedagogikens "kärna" ges en teoretisk förankring i Piagets erfarenhetsgrundande icke mekanistiska konstruktionistiska syn på kunskapsprocessen. (5 Där "kunskap utan verklig upplevelse aldrig blir en verklig kunskap", och i John Deweys forskning kring hur barn utvecklas genom praktiska erfarenheter av konkret material, "learning by doing perspektivet". Går vi längre bakåt i tiden hittar vi flera föregångare som föreslår att man skall gå ut för att lära in, däribland J.A. Comenius (1592-1670).

### Fältpedagogikens rötter

"Outdoor and open-air classroom" rörelsen har sitt ursprung i tidigt 1800-tal i USA. Man ansåg att med ökad urbanisering och den formella undervisningens inflyttande i klassrum, ökade behovet av sk "outdoor learning". Under mitten av 1800-talet gjordes därför försök med lägerskoleverksamhet och regelbundet återkommande exkursioner vilka ingick som en del i den formella läroplanen där man skulle dra undervisningsmässig nytta av uteverksamheten. Kritiken mot klassrummets inlärningsmiljö och "book-based education" blev grunden till denna utbildningsinriktning där man ansåg att inlärnin g skulle vara mindre läroboks- och mer aktionsinriktad (action oriented).

I ett första steg plockades föremål in i klassrummet men senare togs eleverna ut för att studera natur och kulturhistoriska objekt i dess rätta miljöer och sammanhang. Fälthandledning ar skrevs för att vägleda kring innehåll och metod.

Rörelsen dog praktiskt taget ut på 1930-talet. (Jfr kampen mellan naturalister och experimentalister i vårt land vid samma tidpunkt.) Vid Cornell University i Ithaca, New York kom rörelsen att leva kvar och får en vetenskaplig-metodisk förankring.

Inom utbildningar av personal för pedagogiska aktivitetscentra som "rangers" (vägledare) i nationalparker, science centra m fl fick denna utbildningsinriktning senare sitt uppsving. Miljörörelsens framväxt under 1960-talet i USA, den ökande miljömedvetenheten och uppmärksamheten på mänsklighetens nära band med jordens ändliga tillgångar gjorde statsmakterna mer välvilligt inställda att stödja utveckling av kursplaner och studiematerial för "outdoor/environmental education" som nu kom i en strid ström!

### Fältpedagogikens ställning idag

Varken i USA eller i vårt land har "outdoor/environmental education" fått någon större acceptans inom institutionaliserad verksamhet (formal education). Medan icke institutionaliserad verksamhet (informal education) sedan lång tid tillbaka (hembygdsrörelse, fältbiologer m fl) i stor utsträckning utnyttjat utemiljön för att utveckla medvetenhet, kunskap och färdigheter, skapa attityder och värderingar på en mängd olika områden.

Trots detta ges sedan lång tid tillbaks i USA och Canada vid ett 60-tal universitetsorter utbildningar i natur och kulturvägledning, "natural and cultural heritage presentation and interpretation", där studier i fält utgör ett viktigt inslag. Ämnesinnehållet hämtas här från pedagogik, humaniora och naturvetenskap och utgör i några fall en påbyggnadsmöjlighet inom lärarutbildningssektorn, "outdoor/environmental teacher education" motsvarande ca 20-40 p. Sharpe W Grant (6 och Tilden Freeman (7 ger en både teoretisk och metodologisk förankring av natur och kulturvägledningens (tolkningens) budskap.

### Kunskap i landskap

En svängning till förmån för den sedan länge marginaliserade naturalistiska rörelsen och därmed synsättet på fältstudier kan i vårt land i dag tydligt skönjas på olika organisatoriska nivåer i utbildningssystemet.

Vid Universitetet i Linköping har i anslutning till planering, organisation och genomförande av påbyggnadsutbildningar för barnomsorg och skola sedan 81/82 byggts upp en kompetens mot erfarenhetsbaserad inläring i natur- och kulturmiljöer. En "outdoor environmental education" där ämnesteorier - pedagogik - metodik integreras i teman, där studier av "naturkulturen" i fält utgör ett dominerande inslag.

Den tvärinstitutionellt organiserade arbetsgruppen för "KUNSKAP I LANDSKAP" - (KIL) vid universitetet med representanter från temainstitutionen, natur-, kulturvetenskap, pedagogik och lärarutbildning startar hösten 1989 ett projekt och en utbildning i natur och kulturmiljötolkning om 20p. Ett första försök att i Sverige och Norden etablera en utbildning för utveckling av fältmetodik, forskning och utveckling kring utemiljön som "klassrum och läromedel".

I anslutning till detta anordnas också av Universitetet och Fortbildningsnämnden i Linköping i samverkan med Skolöverstyrelsen och Statens Naturvårdsverk en rikskonferens under temat "KUNSKAP I LANDSKAP" - NATUR - MILJÖ - KULTUR 14-16/9 -89.

*"Vem ärver ej av sin hembygd drag  
Och den som lyss som liten slarv  
till skogens dån, får annat arv  
än den som föds vid en gata"*

Tiveden 1895  
Verner von Heidenstam

#### REFERENSER

1. Söderqvist Thomas. The Ecologists - From Merry Naturalists to Saviours of the National FD-avhandling, Almqvist&Wiksell. 1986
2. Novak/Gowin. Learning how to learn: Cambridge Univ Press. 1984
3. Dahlgren L.O. Higher Education - Impact on students. (I) Husén T, Postlethwaite, N Encyclopedia of education. London: Pergamon Press. 1979.
4. Pedersen, S. Om underökande arbetssätt och förståelse av begrepp i biologiu- undervisningen. (I). Marton, F. (Red). Fackdidaktik. Del III. Lund: Studentlitteratur. 1986.
- Biggs, J., Collis, K. Evaluation the quality of learning. New York: Academic Press. 1982
5. Piaget. Biology and Knowledge: Edinburgh Univ Press. 1971.
6. Grant W. Sharpe. Interpreting The Environment, 2 ed, John Wiley&Sons, Inc Toronto. Canada. 1982.
7. Tilden, Freeman. Interpreting Our Heritage. The Univ of North Carolina Press. 1977.

#### Övrig rekommenderad litteratur

- Gary E. Machlis. Interpretive Views - Opinions on Evaluatjion Interpretation in the National Park Service. NPCA-publication Washington, D.C. 1986.
- Aldridge, Don. Guide to Contryside Interpretation: Part One. Her Majesty's Stationery Office Edinburgh, for Countryside Commission, Scotland. 1975.
- Alderson, William T., and Shirley Payne Low. Interpretation of Historic Sites. The American Association for state and Local Hisdtory, Nashville, TN. 1976.
- Ödman, Per-Johan. Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik, Stockholm 1979.
- Naess, Arne. Ekologi, Samhälle och Livsstil. LT:s förlag. 1981.

HERITAGE COMMUNICATOR, The International Journal of Heritage Interpretation, Editor, John MacFarlane, Calgary, Alberta, Canada (tidskrift som ges ut med 4 nr/år)